

MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT KIADVÁNYOK

← - - - - -
STUDIA AD ARCHAEOLOGIAM PAZMANIENSIA

HADAK ÚTJÁN

A népvándorláskor
fiatal kutatóinak
XXIX. konferenciája

Budapest, 2019. november 15–16.

Főszerkesztő: Türk Attila

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
RÉGÉSZETTUDOMÁNYI INTÉZET

MARTIN OPITZ KIADÓ

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 24.2

Bölcészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Volume 4.2

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKÉ BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
International Editorial Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology (Kiev)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara)

Nikolai P. Telnov
Institute of Archaeology (Chişinău)

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok
International Editorial Board

Balázs Balogh
Director General of the Research Center
for the Humanities (Budapest)

Pál Fodor
Honorary Director General of the RCH (Budapest)

László Klima
PPCU Institute of Archaeology (Budapest)

Hakan Aydemir
Istanbul Medeniyet University (Istanbul)

Balázs Sudár
Institute of History of RCH (Budapest)

Attila Türk
Research Group of Early Hungarians of RCH
(Budapest)

„HADAK ÚTJÁN”
A NÉPVÁNDORLÁSKOR
FIATAL KUTATÓINAK
XXIX. KONFERENCIÁJA

Budapest, 2019. november 15–16.

29TH CONFERENCE OF YOUNG SCHOLARS
ON THE MIGRATION PERIOD
Budapest, November 15–16, 2019

Főszerkesztő
Türk Attila

BUDAPEST 2023

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

A kötet a

támogatásával valósult meg

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

A kötet megjelenését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Információs Hivatal „Tudományos Mecenatúra Pályázat”
MEC_K_21 alprogramja támogatta (MEC_K_141246).

A kötet az Árpád-ház Program támogatásával készült
(IV.1. Keleti örökség – Keleti kapcsolatok. Írott források és kiadványok
IV.2. Az Árpád-ház elődeinek keleti kapcsolatrendszere)

A kutatás és a kötet az Innovációs és Technológiai Minisztérium támogatásával a Tématerületi Kiválósági Program: Magyarország és a Kelet kapcsolatának régészeti kutatása (Keleti Örökségünk PPKE Interdiszciplináris Történelmi és Régészeti Kutatócsoport [TKP2020-NKA-11]) projekt keretében valósult meg.

Szerkesztők

Jancsik Balázs – Sudár Balázs

Munkatárs

Ambrus Edit

© szerzők

© Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténelmi Kutatócsoport

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar, Régészettudományi Intézet

© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-615-6388-35-3

HU-ISSN 2064-8162

HU-ISSN 2786-1538

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Kiadja:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténelmi Kutatócsoport –
PPKE BTK Régészettudományi Intézet – Martin Opitz Kiadó

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

A SZEGED-ÖTHALMI TEMETŐ ÉRMÉI: ÖSSZEFÜGGÉSEK A HONFOGLALÓ MAGYAR SÍROKBAN ÉS MÁS EURÓPAI LELETEKBEN ELŐKERÜLT KAROLING PÉNZEK KÖZÖTT

SIMON COUPLAND* – LUCA GIANAZZA**

Jelen cikk a 2015-ben az alábbi címmel megjelent dolgozat magyar fordítása, kisebb javításokkal: Coupland, S – Gianazza, L.: The context of the Szeged-Öthalom find: Carolingian coins in Hungarian graves and comparable coins in other contemporary hoards (A szeged-öthalmi temető érméi: összefüggések a honfoglaló magyar sírokból és más európai leletekben előkerült Karoling pénzek között). In: Türk A. – Lőrinczy G. – Marcsik A.: Régészeti és természettudományi adatok a Maros-torkolat nyugati oldalának 10. századi történetéhez (Archäologische Daten und naturwissenschaftliche Ergebnisse zur Geschichte des 10. Jahrhunderts des westlichen Ufers der Muresch-Mündung). Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia 4. MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok 4. Budapest 2015, 301–324. DOI 10.55722/Arpad.Kiad.2015.4_03

Jelen tanulmány célja a Szeged-Öthalom V. homokbánya területén feltárt temető egyik sírjából előkerült öt Karoling pénz vizsgálata és tágabb numizmatikai összefüggésbe helyezése. Arra keressük a választ, mennyiben lehet összevetni őket más, 10. század eleji magyar sírokból lévő frank pénzekkel, illetve egy hasonló jellegű dél-kelet franciaországi lelettel.¹ A továbbiakban összehasonlítjuk ezt az öt itáliai denárt azokkal a korabeli pénzekkel, amelyek más (lelet)összefüggésben kerültek elő, nem csupán azokkal, amelyeket a frankok rejtettek el a kontinensen, hanem az ugyanebben az időben a Karoling királyságokat más irányból támadó skandináv hódítók által megszerzett zsákmánnyal is (COUPLAND 2011; COUPLAND 2014). Az elemzés számos jelentős új felfedezéssel gazdagítja a kutatást, amelyek közül talán a legfontosabb eredményt a magyar sírokból előforduló frank és itáliai pénzek újrahatórása jelentette. A pénzek zömét már a Huszár Lajos

és Kovács László által korábban összeállított, úttörő jelentőségű alpművek (HUSZÁR 1955; KOVÁCS 1989) tartalmazták. Mindkettő mű felbecsülhetetlen értékű áttekintést nyújt erről a hatalmas anyagról, ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy mivel egyik szerző sem rendelkezett megfelelő szaktudással a Karoling pénzveréssel kapcsolatban, ez számos téves meghatározáshoz vezetett a francia, német és itáliai pénzek esetében.² A már korábban ismerteken kívül bevontunk a feldolgozásba néhány olyan további leletet, amelyek Kovács könyvének megjelenését követően jöttek napvilágra.³ A magyarországi leletek tanulmányozása többek között lehetőséget teremtett a velencei verében készült *Christiana religio* hátlapi köriratú Berengár-pénzek újrakeltezéséhez is. Az Európa más területein előkerült korabeli leletekkel való összehasonlítás nyomán különös hangsúlyt nyert, mennyire elengedhetetlen a magyar temetkezések érmemellékleteinek tanul-

* Simon Coupland, McDonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge, VikingVicar@btinternet.com

** Luca Gianazza, e-mail: sibrium@libero.it

¹ Aspres-lès-Corps (Hautes-Alpes): SCHULZE 1984; SARAH 2014.

² Néhányukat már tartalmazta Simon Coupland korábbi összeállítása (COUPLAND 2011), de köszönhetően a jobb minőségű fényképeknek, amelyekért Tóth Csabát illeti a köszönet, korábbi javításainkat felül kellett vizsgálnunk. A cikk fordítását és szaklektorálását Tóth Csaba végezte, amit eredeti változatban szereplő egyes alapadatok javítása is indokolt.

³ Gnadendorf (2000), Karos-Eperjesszög I. (1986), Karos-Eperjesszög II. (1987), Kiskundorozsma-Hosszúhát (1999), Levice-Géňa (2005): vö. COUPLAND 2011, no. 200, 219, 228, 267–268. Szórványok: Levice-Géňa, Komjatice és Mostova. A leletekre vonatkozó információkért ismételt Tóth Csabának tartozunk köszönettel.

mányozása a frank pénzverésről alkotott tudásunk szélesítésében, hiszen ezek nélkül IV. Lajos, Rudolf és Berengár számos verete egyébként ismeretlen lenne a kutatás számára (*I. kép 1–3*; KOVÁCS 1989, no. 302, 384–385, 65–66, különösen no. 281–282.), mint ahogy a frank nyugat és Itália közötti pénzforgalom szinte teljes összeomlása is ezek által rajzolódik ki a 10. század elején.⁴ Részben ezekre az információkra, részben a különböző magyar sírleletek összetételének elemzésére, valamint a magyar hadjáratokra vonatkozó korabeli feljegyzésekre építve, jelen tanulmány olyan történeti összefüggéseket javasol, amelyek a Karoling (nyugati frank és itáliai) érméknek a megszerzése, majd későbbi elrejtése mögött állnak, beleértve a szeged-öthalmi pénzeket is (*2. kép*).

A Szeged-Öthalom temetőben előkerült pénzek mindegyikét Itáliában, valószínűleg I. Berengár (király: 888–915, császár: 915–924) idején verték, ugyanakkor általában a honfoglaló magyar sírok I. (Jámbor) Lajos császártól (814–840) kezdve tartalmazzák a különféle uralkodók széles skálája által a 9–10. században kibocsátott pénzeket.⁵ Különös érdeklődésünkre tarthatnak számot a korai, 9. századi nyugati pénzek, mivel tudomásunk szerint az ezekre a területekre vezetett magyar betörések nem kezdődtek meg a 9–10. század fordulója előtt, ugyanakkor a nyugati frank királyságban a pénzek újraverésének szabályosan ismétlődő szokása a 9. század folyamán rendkívül hatékonyan kivonta a forgalomból az I. (Kopasz) Károly 864. évi reformja előtti pénzeket (COUPLAND 2014a, 286). Ezt követően már természetes úton tűntek el a régi veretek a pénzforgalomból, habár ez a folyamat hosszabb ideig tartott. A nyugati frank érmék azért is érdemelnek alaposabb vizsgálatot, mivel a magyar sírokban lévők túlnyomó többsége (mint ahogy

a szeged-öthalmi példányok is) itáliai eredetű, miközben már a 9. század második felében kimutatható a keleti és nyugati frank királyságok közötti pénzforgalom teljes összeomlása (METCALF 1988; COUPLAND 2014a, 279–280). Ahogy az alábbiakban majd látni fogjuk, ez a folyamat egyértelműen folytatódott a 10. század elején is. Az elsőrendű feladat tehát a magyar sírokban lévő Karoling pénzek újrahatározása volt, amelyből kiderült, hogy a legkorábbinak tartott veretek zöme sajnálatos módon tévesen lett meghatározva (a leletek összefoglalása a *3. táblázatban*).

I. (Jámbor) Lajos császár öt pénze állítólag három temető összesen négy sírjában fordult elő: Sós-hartyán-Hosszútető (*I. kép 3*; KOVÁCS 1989, IC, no. 302), Szered-Mácséd (KOVÁCS 1989, CXIVb, no. 342), és két sírban Tiszaeszlár-Újtelepen (KOVÁCS 1989, CXXIX, no. 375, CXXXII, no. 384–385). Kovács jogosan vonta kétségbe a piliny-leshegyi két *Christiana religio* köriratú érmének I. (Jámbor) Lajos korára való keltezését (KOVÁCS 1989, XCII, no. 274–275). A XI. táblán egyértelműen látható, hogy mindkét töredékes pénzt szélesebb lapkára verték, ezeket az olasz nyelvű szakirodalomban „*scodellati*” néven ismert darabokat I. Berengár paviai vereteiként lehet azonosítani.⁶ A szeredi pénz (no. 342), noha korábban I. (Jámbor) Lajos trieri (franciául *Trèves*) denáraként határozták meg, valójában IV. (Tengerentúli/*Outremer*) Lajos francia király (936–954) Nevers-ben (NEVERNISCIVIS) vert pénze.⁷ A fennmaradó négy pénz mindegyikéről korábban szintén azt állították, hogy I. (Jámbor) Lajos verette őket Bourges-ben (BITVRICES), ami meglepően véletlen egybeesés lenne, hacsak nincs köztük kapcsolat. A sóshartyán-aranyosgödöri pénzt (no. 302) obulusként írták le, miközben mérete és éremképe denárra vall (KOVÁCS 1989, 59:304. j.), és hasonló

⁴ Itáliára vonatkozóan lásd MEC 1: GRIERSON–BLACKBURN 1986, 252.

⁵ Összefoglalásukra lásd KOVÁCS 1989, Abb. 17, 101–102.

⁶ A 9–10. századi itáliai pénzek tekintetében jelenleg már nem a leghasznosabb katalógus a CNI, amely túlhaladott és nem is mindig megbízható, helyette az online is elérhető GIANAZZA 2013. ajánlott: http://www.numismaticadellostato.it/pns-pdf/materiali/BdNonline_Materiali_10_2013.pdf. A típusokra és keltezésükre lásd még MEC 1: GRIERSON–BLACKBURN 1986, 249–259; HAHN 2006.

⁷ A verdehely nevének a vége hiányzik, de szemmel láthatóan egy variáció: MORRISON–GRUNTHAL 1967, no.1634; cf. DUMAS-DUBOURG 1971, 177, pl. XIII, nos. 6772–6784. Egyéb pénzek Szeredről, amelyek tévesen lettek meghatározva: no. 343=344. (lásd alább); no. 345, amely egyáltalán nem itáliai, hanem német, mégpedig I. Konrád (911–918) mainzi denára; no. 347, amely inkább II. Rudolf, mintsem Provence-i Hugó, és a no. 349, amely Provence-i Hugó és II. Lothár közös paviai verete, mintsem csak II. Lotháré.

ahhoz a másik három bourges-i pénzhez, amelyeket két külön sírban találtak Tiszaeszláron. Ezek közül a no. 375. az alapanyaga – „*versilberter Bronz*” (KOVÁCS 1989, 69) – alapján kétségkívül utáztatnak minősül, tehát nem I. (Jámbor) Lajos bourges-i verete. A másik három pénz (Sóshartyán-Aranyosgödör, no. 302; Tiszaeszlár, no. 384–385) külalakra nagyon hasonló egymáshoz, ugyanakkor szignifikánsan eltérnek az I. (Jámbor) Lajos uralkodása alatt Bourges-ben vert denároktól, leginkább abban, hogy vízszintes pontsor található a két sorban elrendezett hátlapú szöveg (BITV–RICES) között.⁸ Ez a pontsor nem található meg egyetlen 816–823 között vert érmén sem, ugyanakkor feltűnik Lothár nyugati frank király (954–986) bourges-i denárjain, amelyek stílusbeli egyezést mutatnak ezekkel a pénzekkel (DUMAS-DUBOURG 1971, 237, pl. XX-III, nos. 8359–8360; MORRISON–GRUNTHAL 1967, no. 1678, kép nélkül). Habár a magyarországi lelőhelyes pénzek előlapján inkább a HLVDVVICSIMP mint a HLVDVVICSREX körirat olvasható, sokkal jobban hasonlítanak IV. (Tengerentúli) Lajos, mint I. (Jámbor) Lajos pénzeire, főként abban, hogy a hátlapú éremkép megegyezik a Lothár érméin lévővel, másrészt IV. és V. (Henyé) Lajosnak (986–987) ismertek Párizsban vert pénzei +HLVDVVICSIMP előlapi körirattal (DHÉNIN 1999). Habár ez utóbbit V. Lajoshoz köti a kutatás, ugyanúgy IV. Lajos pénze is lehetne, ahogy Dhénin javasolja, különösen, hogy a fécamp-i lelet is tartalmazott egy példányt. A tiszaezlári hamis bourges-i veret ily módon inkább lehet ennek a típusnak az imitációja, mint I. (Jámbor) Lajosé, habár az érme rendkívül rossz állapota lehetetlenné teszi ennek megállapítását.

Továbbá az I. (Kopasz) Károly francia királynak (840–877) tulajdonított érmékre, amelyekből állítólag hat sírből összesen tíz ismert: Deszk-Újmajor (KOVÁCS 1989, XXVI-II, no. 76), verdehely nélkül, Rád-Kishegy, állítólag blois-i veret (KOVÁCS 1989, XCVc, no. 280), Szered, Thérouanne-ben vert denárnak meghatározva (KOVÁCS 1989, CXIVb, no. 343), Tiszaeszlár, két denár „*ismeretlen verdéből*” (KOVÁCS 1989, CXXXII, no. 386–387), Tisza-

nána-Cseh-tanya, négy denár Orléans-ból (I. kép 4; KOVÁCS 1989, CXXXIII, nos. 388–391) és Veréb, állítólag egy chalon-sur-saône-i denár (KOVÁCS 1989, CXL, no. 418). Gondosan megvizsgálva ezeket az érméket kiderült, hogy a meghatározások közül csupán egy állja meg a helyét, és még az a darab sem feltétlenül I. (Kopasz) Károly pénze.

A tiszaezlári érmepáron a BRIVIOVICI verde-név található, de ezek sem I. (Kopasz) Károly, sem III. (Együgyű) Károly francia király (893–923) veretei, ahogy korábban szintén feltételezték,⁹ hanem egy ún. közönséges/átlagos „*immobilised*” típus [változatlan éremképpel és körirattal hosszú időn át vert érmetípus *ford.*], amelyet Vilmos aurovergnei gróf és utódai nevére vertek Brioude-ban. A 920 körül elrejtett rennes-i lelet a legkorábbi, amelyben egy példány már előfordul, míg a 980-as évek elejére keltezhető fécamp-i lelet harminc példányt tartalmaz belőle. (LAFURIE 1965, 287–290; DUMAS-DUBOURG 1971, 254–258, pl. XXVI, no. 8491–8521).¹⁰ A deszk-újmajori (KOVÁCS 1989, no. 76) darab is ehhez hasonló típust képvisel, inkább, mint I. (Kopasz) Károlyét (mint a szeredi no. 344. darab, amely Kovács szerint „*Französischer Denar des 9. (-10?) Jahrhunderts*”, továbbá a no. 257. denár Orosháza-Pusztaszentetornyáról, amelyet tévesen határoztak meg II. (Kövér) Károly (884–888) arles-i veretének). Áttérve a Tiszanána-Cseh-tanyáról származó négy orleans-i denárra, az egyik (no. 389) csakugyan látható a Károlynak tulajdonítható KRLS monogram, ugyanakkor a másik három (no. 388, 390–391) tisztán kivehető II. Rudolf nyugati frank király (923–936) RDFS monogramja (DUMAS-DUBOURG 1971, 183, 185, pl. XIII, nos. 6788–6791; MORRISON–GRUNTHAL 1967, no. 1598). A szeredi pénzen (KOVÁCS 1989, no. 343) szintén tisztán olvasható az AVRELIA(NI) SCIVITA szöveg, amely így inkább Orléans-ból, mintsem Thérouanne-ből származik, és bár a monogram sérült, és így nem könnyű megfejteni, ugyancsak RDFS olvasható rajta, vagyis ez a pénz szintén Rudolffhoz köthető. A rád-kishegyi pénz (KOVÁCS 1989, no. 280) egyértelműen egy blois-i obulus (MORRISON–GRUNTHAL

⁸ Egy lehetséges további eltérés, miszerint egy darab (HUSZÁR 1955, pl. XXXII, no. 476 = KOVÁCS 1989, no. 384) úgy tűnik, miszerint nagyobb lapkára verték, bár ez nem ismétlődik meg Kovács tábláján.

⁹ MORRISON–GRUNTHAL 1967, Find 285 (Együgyű Károly); HAERTLE 1997, 775/003–004 (Együgyű Károly).

¹⁰ Kiskunfélegyháza 22 darab került elő, lásd alább.

1967, no. 924), inkább, mint denár, annak ellenére, hogy a táblán lévő képnek hibás a méretaránya, és szinte biztosan ugyanez igaz a no. 418. (Vereb) chalon-sur-saône-i darabra is.¹¹ A rövid királyi titulátúra (CARLVSRX) alapján az utóbbi is kétségtelenül III. (Együgyű) Károly (898–923) pénze, mintsem I. (Kopasz) Károlyé,¹² és valószínűleg ugyanez igaz a Szereden talált orléans-i dénára és a Rád-Kishegy lelőhelyű blois-i obulusra, mivel tudjuk, hogy mindkét verde működött a későbbi Károly alatt (MORRISON–GRUNTHAL 1967, no. 1409; GABRIEL 1884, különös tekintettel pl. XLIX, 15.). Ez azt jelenti, ahogy azt Jámbor Lajos esetében már láttuk, hogy nem található a magyar sírokban I. (Kopasz) Károly pénz. Egy további pénzt kötöttek helyesen III. (Együgyű) Károlyhoz, egy kölni denárt Bakony-szombathelyről (KOVÁCS 1989, V, no. 9).¹³

Végeredményben a legkorábbi nyugati frank pénzek II. (Kövér) Károlyhoz (885–887) és Odóhoz (888–897) köthetők. A kiskunfélegyházi sírlelet (KOVÁCS 1989, LVI, no. 158–196) mindkét uralkodó pénzeit tartalmazta: II. (Kövér) Károly öt toulouse-i denárját (no. 158–162), és kettőt Odótól ugyanabból a verdéből (no. 163–164), továbbá hat I. Berengár királyként, és öt császárként (no. 165–170) vert denárját, ebből öt Paviából, és talán egy Veronából,¹⁴ II. (Burgundiai) Rudolf négy pénzét Paviából (no. 193–196) és a fentebb már említett Vilmos grófnak Brioude-ban vert 22 denárját (no. 171–192). Két másik sír is tartalmazta II. (Kövér) Károly és másik kettő Odo pénzeit. II. (Kövér) Károly két toulouse-i pénzét Verebről (KOVÁCS 1989, CXL no. 419–420) együtt találták III. (Együgyű) Károly már említett chalon-sur-saône-i obulusával, öt I. Berengár-érmével (no. 421–425) és négy pápai *antiquioresszel* (no. 417, 426–428). I. Miklós és II. Lajos (858–867) pápai pénzei nyerték el azt a

megtiszteltetést, hogy a legrégebbi pénzek lehettek a magyar sírokban, habár a későbbi pápai pénzek jelentősen későbbiek.¹⁵ Ahogy már megjegyeztük, a korábban II. (Kövér) Károly arles-i veretének tartott orosháza-pusztaszenttornyai pénzt (KOVÁCS 1989, LXXXIII. no. 257) valójában Vilmos auvergne-i gróf verette. Ezzel ellentétben a *Christiana religo* típusú szakáld-mulatódombi pénzekről (KOVÁCS 1989, CIII, no. 319–320) nem ismerték fel, hogy azokat II. (Kövér) Károly verette volna, pedig a széles peremű, 25 mm-es átmérőjű pénzek arra utalnak, hogy valószínűleg Itáliában verték őket ebben az időben, inkább mintsem a Kovács által feltételezett 10. században. A nyitra-kostoliki állítólagosan 9. századi obulust (KOVÁCS 1989, LXXVII, no. 251) sem lehet I. (Kopasz), II. (Kövér) vagy III. (Együgyű) Károlyhoz kapcsolni, mivel azt a 11. században bocsátották ki Lons-le-Saunier-ben valamelyik későbbi Károly nevében (CRINON–DESFRÉTIER–DHÉNIN 1996).

Odóra visszatérve, a Győr mellett szórványként előkerült és IV. (Gyermek) Lajos német király (899–911) vereteként meghatározott denár (KOVÁCS 1989, no. 1023) sokkal inkább tűnik Odo blois-i veretének.¹⁶ Kovácsnak nem nyílt lehetősége eredetiben megvizsgálni a győri pénzt, amelynek akkor már nyoma veszett, így mi is kénytelenek vagyunk Huszár Lajos illusztrációt nélkülöző, pusztán szöveges leírására hagyatkozni. A sír minden bizonnyal tartalmazta II. Lothár itáliai király (847–850) egy veronai denárát; egy a hátlaon templomábrázolással ellátott pénzt, valószínűleg I. Berengárét, vagy későbbit, míg a harmadikat Huszár feltételelesen IV. (Gyermek) Lajosnak tulajdonította.¹⁷ Mindenesetre megadta az előlapi köriratot, ami így hangzott: MISERICORDIAD-I, amely nem található meg IV. (Gyermek) Lajos pénzein, sokkal inkább a 9. század végi nyugati

¹¹ DEPEYROT 2008, no. 259 az egyetlen ismert párhuzam. Ennek a típusnak a denára ismert, egy példánya árverésen kelt el (OGN and Künker Auction 227, 11 March 2013, Dr Edoardo Curti collection, no. 2275.), de ez a 22 mm-es átmérőjével jóval nagyobb, mint az a pénz, amely Huszár katalógusában (HUSZÁR 1955, pl. XXXII.) kb. 18 mm-es néz ki. A felirat szoros elrendezése szintén obulusra utal, mintsem denára.

¹² A Curti-gyűjtemény árverésén (lásd az előző jegyzetet) szereplő denár szintén Együgyű Károlyhoz köthető.

¹³ Hálásak vagyunk Peter Ilischnek, hogy megerősítette ezt a meghatározást.

¹⁴ KOVÁCS 1989, no. 166: az előlapon jól olvasható a BERENIKARIVS I körirat. A MEC 1 ezt a pénzt a veronai verdéhez köti (GRIERSON–BLACKBURN 1986, 253–257), de ez az azonosítás már talán felülvizsgálatra szorul: lásd GIANAZZA 2013, 8–9.

¹⁵ Egyikük III. Szergiusz (905–911) pénze, a másik kettő X. János és I. Berengár I (915–924) veretei. Lásd FUSCONI 2012, nos. 35/A, 38/C.

¹⁶ Ahogy említettük, több habozással (COUPLAND 2011, no. 266).

¹⁷ HUSZÁR 1955, LXIV, leltári szám nélkül.

frank vereteken. II. és III. Lajos pénzein olvasható a MISERICORDIAD-IREX körirat, de a rövidített cím megtalálható Odónak a Curtisasonienben (bizonytalan lokalizálású verde Neustria területén), Tours-ban és Blois-ban vert pénzein.¹⁸ A három közül a hátlapi körirat (BLESIANISCASTRO) leginkább a Blois verdehely értelmezését valószínűsíti, de ez csupán feltételes megállapításnak tekinthető. Odó utolsó pénzét, egy limoges-i denárt (KOVÁCS 1989, CXXIX. no. 376.) a Tiszaeszlár I. lelőhelyen találták 1945-ben, bár ennek a típusnak a verése még Odó 897-ben bekövetkezett halála után is hosszan tovább folytatódott.¹⁹

II. Rudolf (923–936) három pénzét sorolta fel Kovács: a dijoni és a chalon-sur-saône-i obulusokat (KOVÁCS 1989, XXVa, nos. 65–66), amelyeket Čakajovicében találtak Vilmos brioude-i denárával (no. 64) (DUMAS 1981), és egy Budapesten előkerült orléans-i darabot (KOVÁCS 1989, XXVa, no. 57), de most ezekhez kell további négy darabot ugyanabból a verdéből hozzátenni. Fentebb már azonosítottuk a no. 343. Szeredről, a no. 388, 390 és no. 391 darabokat Tiszanána-Cseh-tanyáról, továbbá egy chartres-i obulust, amelyet egy gyereksírban

találtak Komjaticében.²⁰ A nyugati frank királyok legfiatalabb vereteit az a hat IV. (Tengerentúli) Lajos érme jelenti, amelyeket négy sírban találtak: a három bourges-i és az egy nevers-i darabot már fentebb tárgyaltuk, ezeket Kovács tévesen I. (Jámbor) Lajosnak tulajdonította, és két helyesen meghatározott langres-i darabot, amelyet Szigetmonostoron találtak (KOVÁCS 1989, CXIX, no. 360–361). Az egyedüli tartományi pénzeket az I. vagy II. Vilmos auvergnei grófok által Brioude-ban veretett, kb. 920 és 980 közé keltezhető darabok jelentik. Az a tény, hogy ezek a pénzek hét sírban fordulnak elő, a leggyakoribb nyugati frank típusokká teszi őket Magyarországon. A Kiskunfélegyházáról származó 22 db Vilmos-denárt már tárgyaltuk korábban, további kettő, amely még nem kerülhetett bele Kovács katalógusába, Mostovából, és talán a no. 14. Kiskundorozsma-Hosszúhátról 1999-ben.²¹ Ez utóbbi annyira korrodálódott, hogy megnyugtatóan nem meghatározható, de nem úgy tűnik, mintha GRATIAD-IREX lenne a körirata, a rajta lévő jellegzetes monogram pedig II. Vilmos brioude-i vereteire jellemző. Az 1. táblázat tartalmazza összefoglalva ezeket a következtetéseket egyszerűsítve.

1. táblázat. Nyugati frank érmék a magyar sírokban

Kibocsátó	Sírok száma	Pénzek száma	Verdek	KOVÁCS 1989
II. (Kövér) Károly (885–887) ²²	2	7	Toulouse	LVI, CXL
Odó (888–887)	3	4	Blois, Limoges, Toulouse	LVI, CXXIX, no. 1023
III. (Együgyű) Károly (898–922) ²³	3	3	Blois, Chalon-sur-Saône, Orléans	XCVc, CXXXIIIa, CXL
II. Rudolf (923–936)	5	8	Chalon-sur-Saône, Chartres, Dijon, Orléans	XIX, XXVa, CXIVb, CXXXIIIa, Komjatice
I. vagy II. Vilmos, Auvergne grófja (kb. 920–980)	7-8	29-30	Brioude	XXVa, XXVIII, LXXXI-II, LVI, CXIVc, CXXXII, Mostová, Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999?
IV. (Tengerentúli) Lajos (936–954)	4	6	Bourges, Langres, Nevers	IC, CXIVb, CXIX, CXXXII

¹⁸ MORRISON–GRUNTHAL 1967, nos. 1289 (CVRTISASONIEN), 1295–1296, 1300–1303 (Tours), 1311, 1314 (Blois).

¹⁹ DUMAS-DUBOURG 1971, 250–253. A tisztaeszlári pénzen a verde nevének végződése CIVS, mint a no. 8463–8467 darabok esetében, de retrográd S betűvel.

²⁰ Komjatice (Nové Zámky, SK): NEVIZÁNSKY 2008, 269.

²¹ Mostová (Galanta, SK) (magyarul Hidaskürt): HUNKA–TAKÁCS 2002. Kiskundorozsma-Hosszúhát-halom: BENDE–LÖRINCZY–TÜRK 2002, 11. kép.

²² Továbbá két, nagy méretű lapkára vert *Christiana religio* köriratú itáliai denárt (KOVÁCS 1989, CIII).

²³ Továbbá egy kölni denárt a Keleti Frank Királyságból (KOVÁCS 1989, V).

Német pénzek alig néhány leletben szerepelnek, közöttük csupán három a Karoling időszakból: (Együgyű) Károly kölni veretei és I. Konrád már előbb említett mainzi pénze (KOVÁCS 1989, V, no. 9, CXIVc, no. 345), továbbá Gyermeke Lajos (900–911) 12 db mainzi verete az 1987-ben feltárt Karos-Eperjesszög II. temetőből.²⁴ Akárhogy nézzük, messze a leggyakoribb leletek az itáliai pénzek a 9. századból és a 10. század elejéről, ahogy a szeged-óthalmi pénzek.

A 9. század eleji itáliai pénzek meghatározása számtalan bizonytalansági tényezőt hordoz magában. Az Itáliába vezetett magyar hadjáratok ideje éppen egybeesett az Itáliai Királyságért vívott trónharcok felerősödésével, amikor a király vagy császár gyakran csak névlegesen nevezhette magát a királyság uralkodójának. Az ebben az időszakban kibocsátott pénzek esetében gondot okoz verésük pontos időpontjának megállapítása. A királyi vagy császári cím használata a köriratokban nem mindig értelmezhető: példának okáért Provence-i/Arles-i Hugó (926–947) milánói veretein magát *pius imperator*nak nevezi, miközben tudjuk, hogy I. Berengár halála után a császári cím egészen 962-ig betöltetlen maradt. Ezen túl számtalan, Velencében vert pénz ismert Berengár nevével, amelyeken nincs feltüntetve a titulusa: stílusuk III. (Vak) Lajos itáliai király (900–901), majd császár (901–905) uralkodása utánra helyezi őket,

arra az időszakra, amikor Berengárt már királlyá koronázták, de kibocsátásuk pontos éve továbbra is bizonytalanok maradnak.²⁵ Nem zárható ki tehát, hogy ezen érmék egy részén olyan címet visel, amelyet ugyan kibocsátóként nem lett volna joga, használni, de rövidebb hosszabb időre elfoglalt egy-egy várost, miközben uralkodott a *regnum Italiae* felett.

A 2. táblázat felsorolja a sírok számát, amelyek ezeknek az uralkodóknak a pénzeit tartalmazzák, továbbá összesítését a darabszámmak. Néhány esetben Kovácstól eltérő meghatározást javasolunk, ezek megtalálhatóak a 4. táblázatban. Mivel nem férhetünk hozzá eredetiben az amúgy is rossz állapotban lévő pénzekhez, amelyekről eleve rossz minőségű illusztrációk állnak a rendelkezésünkre, ezek az eltérő meghatározások csupán javaslatoknak tarthatóak. I. Berengár pénzeinek esetében a darabok és az illusztrációk csapnivaló állapota azt okozta, hogy számos esetben nem lehet egyértelműen tisztázni, hogy királyként (888–915) vagy császárként (915–924) verette őket. Amennyiben ezeket kihagynánk a felsorolásból, az Berengár érméinek alulreprezentálódását vonná maga után, ezért egy kiegészítő sor került a 2. táblázatba, amelyben feltüntetjük a biztosan Berengárnak tulajdonítható, de bizonytalan keltezésű pénzeket is. Ezenkívül a titulust nem feltüntető velencei kibocsátású veretek is külön sort kaptak, az alábbiakban megindokoltak miatt.

2. táblázat. Itáliai érmék magyar sírokban

Kibocsátó	Sírok száma ²⁶	Pénzek száma
III. (Vak) Lajos (900–902)	2 ²⁷	2+
I. Berengár, király (888–915)	16 ²⁸	27

²⁴ KOVÁCS 1989, 103–105. tárgyalja az itt nem szereplő német, köztük az Ottó-kori pénzeket is. Az egyetlen korrekció az, hogy a Bodroghalmon talált strasbourg-i pénz (KOVÁCS 1989, XII, no. 39) inkább I. Henrik (919–936), mintsem Richwin püspök verete, mivel hiányzik róla a jellegzetes RS monogram a verdenév alatt és felett.

²⁵ GIANAZZA 2013 ezeket a pénzeket a 902 és 915 közötti időszakba sorolta, vagyis Vak Lajos uralkodását követően, de még azelőtt, hogy X. János pápa császárrá koronázta volna Berengárt. Ez a meghatározás nem tűnik teljes mértékben kielégítőnek, különösen akkor, amennyiben figyelembe vesszük az I. Berengár nevére a velencei pénzverdében készült érmék létezését, amelyek közül némelyek *titulatúra* nélküliek, míg másokon királyi, vagy császári címe olvasható, ez utóbbiak rendkívül ritkák. A további részleteket lásd alább.

²⁶ Ezek közé tartoznak a Kovács által felsorolt sírok, amelyek három Karoling érménél kevesebbet tartalmaznak, ezért nem kerültek bele a Coupland által összeállított gyűjtésbe: COUPLAND 2011. A részletek az Appendixben találhatóak.

²⁷ COUPLAND 2011, no. 219 (csupán egy érme tulajdonítható vitathatatlanul Lajosnak); Levice-Géňa, MORRISON–GRUNTHAL 1967, no. 1575. típus.

²⁸ KOVÁCS 1989, L, LIIa, LVI, LXI, LXXXIII, XCVI, CII, CVII, CX, CXVa, CXL, 1004, 1049–1050; COUPLAND 2011, no. 219, 228; Szeged-Óthalom.

Kibocsátó	Sírok száma ²⁶	Pénzek száma
I. Berengár, császár (915–924)	15 ²⁹	49
I. Berengár, cím nélkül (902?–924?)	7 ³⁰	17
I. Berengár, bizonytalan cím (888?–924?)	7 ³¹	11
II. (Burgundi) Rudolf (922–926)	5 ³²	11
Arles-i Hugó (926–947)	29 ³³	65-66
Arles-i Hugó és II. Lothár (931–947)	15 ³⁴	24-25
II. Lothár, Itália királya (946–950)	11 ³⁵	20

A táblázat értékelésénél mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy mivel Itáliában ebben az időben többé nem került sor a pénzek bevonására és újraverésére, ezért Berengár (†924) pénzei még a 10. század végi éremleletekben is felbukkannak, ahogy a chesteri viking leletben (965 körül) vagy a Toszkánában a 970-es években elrejtett kincsben (COUPLAND 2011, nos. 276, 278). Némileg meglepő lehet, hogy még nem találtak olyan magyar sírt, amely a késő kilencedik századi itáliai uralkodók pénzeit tartalmazta volna, I. Berengár legkorábbi pénzverési periódusából (888–889), vagy III. Guidó (891–894), Arnulf (894–896) és Lambert (894–898) időszakából. Ez ellentétben áll a másutt előkerült korabeli leletekkel, mint Zuidlaren/Hollandia (900 körül), Zuidbarge (900–911), Ilanz I/Svájc (901–915) és Cuedale (905 körül) (COUPLAND 2011, no.

206, 212, 216, 218).³⁶ Mi több, a magyar sírokban talált rengeteg I. Berengár-denár között csak nagyon kevés, összesen hat darab származik a második legkorábbi típusaiból, és ezek egy kivételével későbbi kibocsátásokkal együtt kerültek elő.³⁷ Még akkor is, ha a magyarok az első nagyobb győzelmüket 899-ben aratták, amikor megverték Berengárt és Itáliában teleltek,³⁸ a korai pénzek hiánya és a későbbiek túlsúlya arra utal, hogy Berengár királyi pénzeinek zömét, amelyek magukban fordulnak elő, minden más uralkodó verete nélkül, hasonlóképpen úgy kell tekinteni, mint amelyeket a 10. század első évtizedét követően rejtettek el.

A 2. táblázat bizonyítja, hogy a magyar sírokban leggyakrabban előforduló itáliai pénzek I. Berengár és Provence-i/Arles-i Hugó veretei. Ez nem meglepő a két király hosszú uralkodási idejét tekintve, de

²⁹ KOVÁCS 1989, II, XXI, XXVII, LVI, LXI, LXXIV, XCIIb, CII, CX, CXXXIIIa, CXL, 1002–1003; COUPLAND 2011, no. 228, 240; Szeged-Öthalom.

³⁰ KOVÁCS 1989, VII, XXVII, XLIVf, LIIa, LXXI, CII; COUPLAND 2011, no. 240.

³¹ KOVÁCS 1989, XLIX, LIIa, LXI, XCIIb, CII, CIV; COUPLAND 2011, no. 219.

³² KOVÁCS 1989, LIIa, LIIIa, LVI, LXVI, CXIVc (no. 347).

³³ KOVÁCS 1989, I, V, VII, XXVII, XLb, XLIVf, XLIVg, LIIa, LXIV, LXIX, LXXI, LXXII, XCII (beleértve HUSZÁR 1955, 379–380, láthatóan hibásan kimaradt Kovácsnál), C, CI, CX, CXIVa, CXIVb, CXVb, CXXXa, CXXXIIIa, CXXXIIIc, CXL, 1005, 1025, 1051; COUPLAND 2011, nos. 219, 240, 267 (vö. E3 talán Hugo és II. Lothar közös pénze).

³⁴ KOVÁCS 1989, V, VII, XLb, LIIa, LXIV, LXVI, LXXXII, CI, CXIVc, CXIX, CXXIa, CXXIb, CXLIV; COUPLAND 2011, nos. 267 (E3 talán Hugo egyedül vert pénze), 268.

³⁵ KOVÁCS 1989, V, XX, LXXII, CXIVc, CXXIX, CXXXa, CXXXIX, CXLIV, 1027; COUPLAND 2011, nos. 267, 268.

³⁶ A COUPLAND 2011, no. 196. tévedésnek minősül, mivel a Mikulčice-ben talált három darab érme (kettő Lamberttől, egy Berengártól) nem alkot egy leletet, mivel két különálló sírból kerültek elő. Suchodolski érvelése nem győzött meg arról, hogy ezek az érmék magyar közvetítéssel jutottak el Morvaországba: KUCEROVSKÁ 1979, 217, 225.

³⁷ Egy templomos éremképű és *Christiana religio* köriratú típus Milánóból (KOVÁCS 1989, CXL, no. 422) és öt ugyanezen hátlapú típus Paviából (KOVÁCS 1989, LXI, no. 208, XCVI, no. 282, CX, no. 324, 1049–1050). Ezt a típust a MEC 1 (GRIERSON–BLACKBURN 1986, 256) 898 és 900 közé keltezte, de tekintettel az ismert verőtövek nagy számára, különösen a milánói verdéből, ez az időhatár túlzottan szűknek tűnik. Vö. GIANAZZA 2013, 31–36. Különös jelentőséggel bírnak a paviai veretek, mivel ezek azok a típusok, amelyeket sem a CNI, sem a MEC nem tartalmazza. Ez egy köztes átmenetet képez a királyi időszakból ismert templomos éremképű és IN PAPIA CIVITAS köriratú típus (CNI IV, 471–472, nos. 1–4) amelyet korábban Arnulf használt (CNI IV, 473, n. 1), valamint a PA / PIA / CI éremképű és *Christiana religio* köriratú típus között, amely egyaránt használatban volt a királyi és császári periódusban.

³⁸ A hadjáratok áttekintésére lásd BAKAY 1999, valamint a hivatkozásokra KOVÁCS 1989, 92–105. Az Itáliába történt magyar betörések részletes ismertetésére lásd FASOLI 1945. A tanulmány befejezését követően ismertük meg a BÍRÓ–LANGÓ 2013 értékes értekezését.

ugyanakkor figyelemre méltó, hogy ezeknek a pénzeknek a zöme (köztük egy szeged-öthalmi) a temp-lomos és *Christiana religio* köriratú típus, amelyet a velencei verdéhez lehet kötni.³⁹ A milánói és paviai veretek, valamint azok, amelyeket a múltban kételkedve kötöttek Veronához, szintén jelen vannak ugyan, de kisebb számban.

Különösen érdekes, hogy ezeknek a velencei érméknek a nagy része csupán Berengár nevét viseli, minden további királyi vagy császári cím nélkül (ellentétben a Szeged-Öthalommal, amely Berengár királyé volt). Szabadegyházán (KOVÁCS 1989, CII) hat denár ismert ebből a típusból (no. 310–312, 314–315, 317) Berengár más érméi mellett, amelyek közül sok nem könnyen adatható, mivel rossz állapotúak, kivéve a paviai verde egyik példányát (no. 318) – nyilvánvalóan mindegyiket Velencében verték. Nagyvázsonyban (KOVÁCS 1989, LXXI) négy ilyen denárt találtak (no. 238–241.), valamint egy Hugó-érmét (no. 242), mindezt ismét a velencei pénzverdéből. Csornán (KOVÁCS 1989, XXVII) is előkerült egy ilyen érme (no. 69), más darabok Milánóból Berengár császár nevében (no. 68) és talán Veronából (no. 70), négy érme Hugótól, szintén Velencéből (no. 72–75). A kenézliői lelet (KOVÁCS 1989, LIIa) két ilyen érmét tartalmaz (no. 125–126), II. Rudolf, Hugó, valamint Hugó és II. Lothár érméivel együtt (no. 128–140). Két további pénz került elő Halimbán (KOVÁCS 1989, XLIVf, no. 106–107), Hugó négy denárával együtt elrejtve (no. 108–111), mindegyiket a velencei verdében bocsátották ki. A szlovákiai Bátorove Kosihy lelet (KOVÁCS 1989, VII) egy velencei, *titulatura* nélküli Berengár-érmét (no. 19) tartalmaz öt vagy hat másik, Hugónak (no. 21–22, Milánó; no. 20, 23–24 és talán a no. 26, Velence), illetve neki II. Lothárral közösen Paviában kibocsátott érméivel együtt (no. 25). Végül, a franciaországi aspres-lès-corps-i sír

ehhez hasonlóan tartalmazott egy pénzt Berengártól (Velence, *titulus* nélkül) más Berengár császári címmel, és hármat riválisától, Hugótól.⁴⁰

Ezeknek a *titulus* nélküli Berengár-érméknek egyéb, császárként veretett és Hugó érméivel együttes léte, társítva a Berengárnak a velencei, császári érméinek csaknem komplett hiányával,⁴¹ erőteljesen azt sugallja, hogy ennek a típusnak mindenképpen Berengár császári kibocsátásainak kell lenniük a velencei verdéből.⁴²

Amint ez az értekezés kihangsúlyozza, a magyar sírok feltűnően nagy arányban tartalmaznak velencei pénzeket, különösen Berengárét és Hugóét, miközben nagyon kevés nem tartalmaz velenceit. A kivételek közé tartozik Kiskunfélegyháza (KOVÁCS 1989, LVI), amelyben minden itáliai veret paviai – leszámítva a talán egy veronait –, Berengár (no. 165–170) és II. Rudolf (no. 193–196) nevére készült; Kece-len (KOVÁCS 1989, L) Berengárnak egy milánói és (no. 121) és két paviai (no. 120, 122) verete volt; Levice-Géňan (NEVIZÁNSKY–HUNKA 2007) Hugó és II. Lothár közös vereteiből egy Milánóból és kettő Paviából származik, együtt II. Lothár egyeduralgoként kibocsátott milánói pénzével, és Červeník (KOVÁCS 1989, CXLIV), ahol II. Lothár veronai és milánói veretei kerültek elő, amelyeket szintúgy egyedül, vagy apjával, Hugóval együtt veretett (no. 434–441). A két utóbbi temetkezés kétségkívül a Berengár és Hugó között az Itáliai Királyság megszerzésért folytatott harc utánra keltezhető.

Miért dominálnak a magyar sírokban a velencei érmék, összehasonlítva a más verdéből származó pénzekkel? Az egyik lehetséges válasz, hogy a magyar betörések útvonala elsősorban Észak-Itáliában, a Keleti-Alpok hágóin keresztül vezettek, különösképpen a Vipava folyó és az Isonzó találkozásánál, Gradisca közelében, mielőtt az ősi *via Postumián* folytatódottak, amelyet ennek következtében már

³⁹ Nem a milánóihoz, ahogy korábban feltételezték (többek között a CNI, majd ez alapján KOVÁCS 1989).

⁴⁰ Az ebben a sírban található, Hugó nevéhez fűződő pénzek új megközelítésére lásd GIANAZZA–VAN HERWIJNEN 2016.

⁴¹ Csupán egy BERENCARIVS IMP köriratú velencei pénz ismert az aspres-lès-corps-i leletből (SARAH 2014, no. 2).

⁴² A gnadendorfi lelet pénzeivel nem foglalkoztunk ebben a tanulmányban, mivel töredékes és korrodált voltak miatt nagyon rossz állapotú vereteknek számítanak, így Hahn meghatározásainak egy részét bizonytalanoknak kell tekintenünk (HAHN 2006). Amennyiben elfogadjuk a Hahn által javasolt feliratokat, a lelet (Vak) Lajos pénzeit (no. 5(?)–6), Berengár királyi (no. 1, 7–10) és *titulus* nélküli vereteit (no. 11) valamint Provence-i/Arles-i Hugó pénzeit (no. 4) tartalmazta. Utóbbit azonban Berengárnak mint királynak tulajdonítjuk, a no. 11. veret előlapi köriratának betűkiosztása, amelyet Hahn titulatura nélküliként ír le, inkább azt sugallja, hogy a BERENCARIVS R olvasat a helyes.

*Hungarorum strata*⁴³ néven emlegettek. Így közvetlen kapcsolatba kerültek azokkal a területekkel, ahol a velencei pénzek legnagyobb forgalmát várhatnánk, ami megmagyarázná a magyar sírokban lévő velencei pénzek feltűnően nagy számarányát.

Lehetséges, hogy a magyar sírokban található nyugati frank érmék is ugyanerről a területről származnak? Vajon forogtak ezek a pénzek Észak Itáliában a 10. század elején? Az Európa más részeiből származó korabeli éremleletek elemzése ezt nem támasztja alá. Már a 9. század közepén elkülönült egymástól az északi és keleti frank területek (Németalföld, Németország, Svájc és Itália) pénzforgalma, de ugyanez figyelhető meg a dél és nyugat viszonylatában, ami még hangsúlyosabbá vált a század második felében, mivel a nyugati frank pénzek ritkán kerülnek elő a Karoling Fríziában vagy Itáliában, ugyanakkor az itáliai veretek csupán kis mennyiségben jutottak el a nyugati fran-

kokhoz (METCALF 1988; COUPLAND 2006, 252–253; COUPLAND 2014a, 279–280).

A következő, 3. táblázat világosan megmutatja, hogy ugyanez volt a helyzet a 10. század első felében: a felsorolt leletek többsége a mai Olaszország, Svájc és Hollandia, vagyis a korabeli frank terminológia szerint „Középső Királyság” területéről származik, amely beékelődött a nyugati és a keleti frank királyságok közé és elsőként I. Lothár császár uralkodott itt. A Brit-szigeteken és Skandináviában előkerült leletek szinte biztosan nem közvetlenül magából Itáliából származnak, hanem azokat inkább a vikingek szerezték meg akár kereskedelem, akár rablás útján a Németalföldön (Karoling Frízia) (ARCHIBALD 1992; COUPLAND 2011a). Szembeötlő, hogy a kb. 890 és 950 közötti időszakból származó 31 francia lelet közül csupán kettő tartalmaz itáliai pénzeket: Langres 1 (1880) Berengár egy királyi veretét tartalmazza, míg Rennes-ben császári kibocsátása került elő.⁴⁴

3. táblázat. Itáliai érmék nem magyar éremkincsekben

Uralkodó	Itáliai leletek	Svájci leletek	Francia leletek	Holland leletek	Skandináv jellegű leletek	
I. Berengár király	Pavia (?), Brissosco (?), Ornavasso (?)	Lanz (?), Lauterach (1), Ellikon an der Thur (7+), Zillis (1) ⁴⁵	Langres (1)	Zuidlaren (1), Zuidbarge (9)	Chester (1), Cuerdale (13), Harkirke (?), Koldemosen? (1); Terslev (1)	14–15 ⁴⁶
I. Berengár császár	Toszkána (22), Ornavasso (?), Róma 1883 (1)		Rennes (1)	Midlum (1)		5 ⁴⁷
II. Rudolf	Ornavasso (?), Róma 1928 (2)					2 ⁴⁸
Hugó		Zillis (1)				1 ⁴⁹
Hugó és Lothár	Róma 1883 (1), Toszkána (68)	Zillis (1)			Jyndevad (1)	4 ⁵⁰
Lothár	Lucca (2)					1 ⁵¹

⁴³ Dizionario Biografico degli Italiani, IX, s.v. Berengario del Friuli.

⁴⁴ COUPLAND 2011, no. 204 és 227; cf. nos. 186–187, 189–190, 192–194, 197, 199, 201–203, 207, 213–214, 226, 232–234, 238–239, 249–250, 254, 256, 260–261 (a no. 240, ahogy arról már korábban is volt szó, tulajdonképpen egy magyar lelet); COUPLAND 2014, S24–S25.

⁴⁵ Sem a típus, sem a verde nincs feljegyezve, csupán egy rövid hivatkozás, miszerint „*ein Solidus [sic!] des K. Berengarius*”: Numismatische Zeitung 29 (1862), col. 139.

⁴⁶ COUPLAND 2011, no. 191, 195, 198, 204, 206, 212, 216–218, 221, 237, 253, 258, 276, 278. Továbbra sem világos, hogy a dán koldemoseni kincsben talált egyetlen I. Berengár-érme uralkodásának korábbi, avagy későbbi időszakából származik, de az mindenestre tény, hogy mivel az összes skandináv leletből származó Berengár-pénzt királyként verette, a korábbi valószínűsíti: SKOVMAND 1942, 133, n. 2.

⁴⁷ COUPLAND 2011, no. 209, 227, 237, 259, 278.

⁴⁸ COUPLAND 2011, no. 237, 247.

⁴⁹ COUPLAND 2011, no. 253.

⁵⁰ COUPLAND 2011, no. 253, 259, 278; GALSTER 1951, no. 56 (Pavia).

⁵¹ COUPLAND 2011, no. 277.

A 3. táblázatban szereplő leletek közelebbi elemzése még nyilvánvalóbbá teszi a nyugati frank és a középső királyságok közti pénzforgalom összeomlását. Természetesen a két franciaországi kincslet francia érmékből állt, viszont ezeken kívül csupán két kontinentális leletben voltak nyugati frank érmék, mindkét esetben csupán egy-egy darab. Egy limoges-i pénz jelenti az egyetlen ilyen a hét itáliai kincs közül, míg (Kopasz) Károly *Christiana religio* hátlapú denára⁵² Ilanzban (1811) jelenti az egyetlen nyugati pénzt a négy svájci leletben, ugyanakkor a három dán lelet egyike sem tartalmazott egyetlen nyugati frank érmét sem. Kizárólag a Brit-szigetektől és Dániából származó skandináv leletek tartalmaztak nagyobb számban nyugati frank vereteket: Cuerdalében rengeteg veret a verdék széles skálájáról, kisebb számban a többi leletben. Ez kétségkívül a kontinensen széles körben kereskedelmi és háborús tevékenységeket folytató skandináv csapatok tevékenységére utal, a 10. század elején, ami az angolszász, német, arab és frank pénzek egyvelegének előkerülését eredményezték Skandináviában és egyebütt a viking leletekben, de ez semmi esetre nem tekinthető egy belső kontinentális pénzforgalom tükröződésének ebben az időben.

Mindez azt jelenti, hogy a magyar sírokban található nyugati frank veretekhez (1. táblázat) tulajdonosuk a francia területek nyugati részére behatoló néhány hadjárat során jutott, ahogy a német veretek is közvetlenül német vagy svájci területről származnak. Itáliában akkor sem szerezhették őket, ha némelyikük végül ugyanabba a sírba került, ahová az itáliai veretek.

Ahogy az 1. kép 6. mutatja, a sírokban előforduló mindegyik nyugati verde egy pontosan meghatározott és körülhatárolható területen helyezkedik el, a Burgundiától nyugatra a Loireig húzódó földterületen, amelyet északról Chartres, délről Bourges, Limoges, Brioude és Toulouse határol. Ezeket az érméket következőképpen a frank nyugaton szerezték, és szembeötlő, hogy az a néhány feljegyzett betörés a nyugati frank állam területére pontosan

ezeket a régiókat célozta meg: 924-ben Toulouse-t fenyegették, míg a 937. évi legnagyobb horderejű betörés elérte Orléant és Bourges-t fenyegette. Burgundiát mindkét alkalommal keresztezték, úgyszintén 935-ben, még akkor is, ha jelenleg a magyar pusztítás mértékét jóval kevésbé kiterjedtnek tartjuk, mint ahogy korábban gondolták (MOUILLEBOUCHE 2006).

A nyugaton lévő 10. századi emléletek arra utalnak, hogy a magyar sírokban előforduló nyugati pénzeket hihetőleg mind ezen hadjáratok során szerezték meg, ugyanakkor a toulouse-i pénzeket feltehetőleg nem ugyanakkor szerezték, mint a többi a Loire völgyében. Ily módon a 920 körül elrejtett rennes-i kincsben voltak Blois, Bourges, Chartres, Nevers és Orléans verdéiben készült pénzek, ahogy egy Vilmos is (LAFURIE 1965). A hasonló korú (925 körül) spanyol lelet ugyancsak tartalmazta Vilmos vereteit, de ezúttal mellette megtaláljuk Odó és Kövér Károly Toulouse-i vereteit is, ahogy Berengár pavai denárának töredékét.⁵³ (Rengeteg további érme, amely felbukkant a piacon 2006 óta, azt sugallja, hogy ugyanez a lelet – vagy ha nem, hát egy másik nagyon hasonló lelet ugyanerről a területről – ezen kívül tartalmazta még Odó limoges-i vereteit, ahogy néhányat Rudolftól (Bourges és Le Puy), illetve IV. Lajos (Chinon és Rouen), (Vak) Lajos (Arles, Strasbourg) és Károly Melle-ben vert érméit.⁵⁴ Végezetül, a 10. század végén, 980 körül elrejtett hatalmas, közel 10 000 darabos fécamp-i leletben éppúgy megtaláljuk Odó, Együgyű Károly, Rudolf, IV. Lajos és Lothár pénzeit, bennük majdnem mindegyik verdét, mint a magyar sírokban: Blois, Bourges, Brioude, Chalon-sur-Saône, Chartres, Langres, Limoges, Nevers és Orléans, csupán a toulouse-i verde nem képviselteti magát (DUMAS-DUDOURG 1971).

A toulouse-i veretek hiánya a rennes-i és fécamp-i leletekben így módon Kovács megállapítását igazolja, aki a Kiskunfélegyházán és Vereben talált toulouse-i pénzeket a 924-es betöréshez kapcsolja (KOVÁCS 1989, 103). Az a tény, hogy Vilmos pénzei mindkét leletben előfordulnak, ahogy a 2. spanyol leletben (ott

⁵² OVERBECK–BIERBRAUER 1979. Amennyiben az érme előlapi körirata valóban +CAROLVSREX és a hátlapon templomos éremkép látható, ebben az esetben a Kopasz Károlynak tulajdonítás valóban helyes, még akkor is, ha a Kövér Károly-attribúció valószínűbbnek tűnik.

⁵³ SANAHUJA-ANGUERA 2006.

⁵⁴ Ezt a leletet („Spain 3”) jelenleg Xavier Sanahuja-Anguera tanulmányozza, előkészítve annak közlését.

12 denár, Fécampban 31 darab), azt jelenti, hogy ezek sokkal inkább a zabralók zsákmányából kerültek ki, mintsem a gróf által a magyaroknak fizetett pénzből, ahogy azt időnként feltételezni szokás (BIRÓ-LANGÓ 2013, 283–284). A Kiskunfélegyházán talált 22 darab Odó és Kövér Károly toulouse-i vereteivel együtt megkérdőjelezhetetlen módon inkább zsákmány volt, semmint ajándék. Ami a nyugati verékből (Blois és Orléans, Chartres és Bourges) származó és Budapesten, Győrben, Komjaticében, Rád-Kishegyen, Sósartyán-Aranyosgödörben, Szereden, Tiszaeszláron és Tiszanána-Cseh-tanyán talált pénzeket illeti, ezeket nagy valószínűséggel a 937-es támadáshoz lehet kapcsolni: sokkal több pénzt, mint ahogy Kovács elképzelte (KOVÁCS 1989, 103). Mindamellert a burgundiai Langres és Chalon-sur-Saône veretei nem kapcsolhatók konkrét évhez.

Egyes itáliai pénzeket tartalmazó magyar leletek hasonlóképpen a hadmozdulatok egyes jól ismert mozzanataihoz köthetők. Ahogy Kovács megjegyzi, nem indokolatlan a kiskunfélegyházi lelet itáliai érmeinek társítása Pavia kirablásával 924-ben (KOVÁCS 1989, 98–99), és az ornavassói leletet talán épp a kalandozó magyarok jelenléte miatt rejtették el (és többé nem szedték elő). Igazolt tény, hogy a kincsek elrejtése erősebb kapcsolatban van a háborúkkal és az általuk okozott felfordulással semmint a jóléttel és a gazdasági fejlődéssel (ARMSTRONG 1998; COUPLAND 2006).

Ugyanakkor elképzelhető, hogy az itáliai pénzek egy másfajta csatornán keresztül jutottak a magyarok birtokába. Köztudott, hogy Berengár zsoldosnak bérelte fel a magyarokat, talán már 902-ben, a (Vak) Lajossal folytatott viszálya idején, és természetesen 920–923 körül, Hugó, II. Rudolf és bizonyos itáliai főurak ellen indított katonai hadműveletei idején.⁵⁵ Aztán 937-ben ismét magyar katonák csoportjai szegődtek Hugó szolgálatába, aki Monte Cassino, Capua és Nápoly városai ellen küldte őket

(BAKAY 1999, 543). Így a sírokban lévő itáliai pénzek éppúgy lehetnek emlékei a magyaroknak, mint zsoldosoknak fizetett béreknek, inkább, mint a rablások során szerzett zsákmánynak.

Más pénzeket *tributum*ként fizettek a magyaroknak a rajtaütéseik elkerülése végett, a korabeli krónikák szerint: I. Berengár megállapodott a magyarokkal a 904. évi betörés során, és súlyos *tributum*ot fizetett nekik.⁵⁶ Ezzel 15 évre, egészen 919-ig elejét vette a támadásoknak, ahogy 943-ban Hugó tette ugyanezt, amikor *tributum*ot fizetett a magyaroknak, meggyőzván őket, hogy Spanyolország kedvéért hagyják el Itáliát.⁵⁷ Hasonló egyezséget ütött nyélbe 947-ben II. Berengár, aki II. Lothár király egyik vezető főura volt.⁵⁸

Érdemes megemlíteni II. Lothár utódai pénzeinek hiányát a magyar sírokban. II. Berengár és Adalbert – akár egyedül, akár társuralkodóként – veretett pénzek egyáltalán nem ritkák más kontextusban, ugyanakkor egyetlen olyan pénz sem található a magyar sírokban, amelyeket ezekhez az uralkodókhoz lehetne kötni.⁵⁹ Az utolsó magyar betörések Itáliába 951-ben és 954-ben történtek, amelyek elsősorban az északnyugati területeket érintették, főként Susa és Torino városokat (FASOLI 1945, 195–196; COGNASSO 2002, 66–67). A magyar sírokban lévő pénzek közül a legfiatalabbak ily módon II. Lothár uralkodása idejéből származnak, azokból az évekből, amikor a későbbi II. Berengár II. Lothár nevében megfizette a *tributum*ot és a király 950-ben bekövetkezett halála között. Ez összhangban van az 1. táblázatban felsorolt nyugati frank érmék keltezésével: a legfiatalabbak IV. Lajos (936–954) érméi, mivel Auvergne-i II. Vilmos denárjai valószínűleg a 920-as évekből származnak (mint a rennes-i és a spanyol 2. lelet), vagy legkésőbb a 937-es nyugati betörésből. Ez a cezúra I. Ottó katonai hadjáratait tükrözi, amelynek csúcspontját a magyar csapatok döntő veresége jelenti a lechfeldi csatában 955 augusztusában.

⁵⁵ ROSENWEIN 1996, 262–276; Dizionario Biografico degli Italiani, IX, s. Berengario del Friuli.

⁵⁶ Dizionario Biografico degli Italiani, IX, s.v. Berengario del Friuli, Liutprandra (Antapodosis, II, 42) és János diakónusra (Cronaca veneziana, c. 19: MONTICOLO 1890, 130–131) hivatkozik. Azonos álláspontot képvisel KOVÁCS 1989, 99.

⁵⁷ Liutprand (Antapodosis, V, 19): „*Hoc in tempore rex Hugo datis decem nummorum modiis pacem cum Hungariis fecit, quos ab Italia acceptis obsidibus expulit, atque in Hispaniam dato eis paeduce direxit*”.

⁵⁸ Liutprand (Antapodosis, V, 33): „*Per id tempus Taxis, Hungariorum rex, magno cum exercitu in Italiam venit. Cui Berengarius non ex propria pecunia, sed ex ecclesiarum ac pauperum collectione 10 modios nummorum dedit*”. Vö. KOVÁCS 1989, 93–94.

⁵⁹ A KOVÁCS 1989, no. 364. tévesen lett II. Berengár pénzeként meghatározva, mivel az sokkal inkább Hugó és II. Lothár közös verete.

Visszatérve a Szeged-Öthalmon talált öt pénzhez, mindegyik itáliai: egyet I. Berengár császárként veretett Paviában (*I. kép 1*),⁶⁰ kettő szintén császári verete Milánóból, a negyedik valószínűleg szintén I. Berengár, de királyi címmel Milánóból, habár az érme állapota olyan rossz, hogy a meghatározás bizonytalan, és még egy I. Berengár királyként velencei pénze (*2. kép 5*).⁶¹ Eltekintve az egy-két pénzt tartalmazó síroktól, négy másik sírlelet áll kizárólag Berengár vereteiből: Karos-Eperjesszög I 1986, Kecel (KOVÁCS 1989, L), Ladánybene (KOVÁCS 1989, LXI) és Szabadegyháza (KOVÁCS 1989, CII). A szabadegyházai 11 vagy 12 pénz ugyanaz a *scodellato* típus, mint a Szeged-Öthalmon talált velencei pénz (KOVÁCS 1989, nos. 307–317), bár egyik sem határozottan Berengár királyi verete. Hasonló paviai császári veret is van itt (no. 318), de egy sem a milánói verdéből. Karos-Eperjesszögön húsz paviai császári veret van, mint Szeged-Öthalmon, de a királyi kibocsátású darab, amelyeknek az előlapján pöttyökkel díszített kereszt van, nagyon valószínűleg egy templomos típus inkább Paviából, mint Velencéből (sajnos a hátlap nincs illusztrálva). Kecelről csupán három darab ismert, de csak egy hasonlít a szeged-öthalmi pénzre, a valószínűleg királyi veret Milánóból (KOVÁCS 1989, no. 121). A másik két pénz egyaránt királyi veret Paviából, egyiken Chi-Rho *christogram* (no. 120), a másikon templom (no. 122). A Ladánybenén talált tíz pénz nyújtja a legnagyobb átfedést a szeged-öthalmival, mivel ez a sír szintén tartalmaz királyi és császári vereteket Milánóból Chi-Rho *christogrammal* (KOVÁCS 1989, no. 202–203: királyi cím; 204, 209–210: császári cím; a no. 211. túl sérült a meghatározáshoz), végül egy Berengár királyi *scodellato* templomos érme Velencéből (no. 207, talán szintén ugyanaz a no. 205, habár a titulus nem kivehető). A ladánybenei lelet nem tartalmaz Paviában vert császári veretet, ugyanakkor található itt egy királyi templomos éremképző pénz abból a verdéből, amely különösen fontos, mivel úgy tűnik, egy korábban ismeretlen típus. (*I. kép 5*;

no. 208). Az utolsó pénz, egy templomos éremképző típus Milánóból (no. 206) szintén figyelemreméltó abban a tekintetben, hogy rokonságot mutat Lambert itáliai király (891–898) és császár (892–898) pénzével (vékony, hosszú szárú kereszt az előlapon, nagy O betű a hátlapi köriratban) így azt Berengár uralkodásának korai időszakára keltezhetjük.

A 3. táblázatban felsorolt leletek egyike sem mutat párhuzamot a szeged-öthalmi pénzekkel. Az egyetlen lelet, amely teljes egészében I. Berengár pénzeiből áll, Ellikon an der Thurból (másként: Wiesendangen), kizárólag a *Christiana religio* templomos típust tartalmazta Berengár korai pénzverésének második szakaszából (ZÄCH 2001, Anhang no. 1). A mintegy négyszáz darabos, sajnos részletesen nem feldolgozott ornavassói lelet I. Berengár királyi és császári – és talán titulus nélküli – vereteit tartalmazta II. Rudolf kizárólag milánói pénzeivel. A paviai lelettel sem lehet összehasonlítani: habár ez szintén tartalmazott I. Berengár-pénzeket, ezekhez csatlakoztak II. (Kövér) Károly és III. Guidó/Vid korai kibocsátásai, és az elrejtés időpontja (892 körül) is sokkal korábbi a szeged-öthalminál.

A szeged-öthalmi sírlelet tehát bizonyos értelemben egyedülálló a maga nemében, ami részben kis méretének köszönhető, hasonlatosan sok ilyen magyar lelethez. Számos tekintetben a ladánybeneihez hasonlítható, és feltehetőleg ugyanakkor került elrejtésre. Az öt pénzt tulajdonosa vélhetőleg I. Berengár császár uralkodásának utolsó éveiben szerezte, 915 és 924 között. Valószínű az a feltételezés, hogy a szeged-öthalmi pénzek tulajdonosa áthaladt Észak-Itálián a 919-ben kezdődő inváziók újabb hullámában. A pénz egy zsoldos fizetségét jelentheti, amit I. Berengár császár adott, de ugyanúgy lehetett hadizsákmány is, lehetséges, de semmiképpen nem valószínű, hogy Pavia 924. évi megsarcolásából származna. A tulajdonos ezt követően hazatérhetett Szeged-Öthalomra, bár azt nem lehet pontosan kikövetkeztetni, maguk a pénzek mikor lettek eltemetve, főként azért, mivel átfúrva, ékszerként viselte őket.⁶²

⁶⁰ Itt javítva a fenti katalógust (32. oldal), ahol mind az öt érme tévesen a milánói verdének volt tulajdonítva.

⁶¹ Az előlapi köriratban tisztán olvasható Berengár neve és királyi címe, de az nem egyértelmű, hogy ott BERENCARIVS REX ('C'-betűvel) vagy BERENKARIVS REX ('K'-betűvel) szerepel-e, lásd a 14. jegyzetet. Eltekintve ettől a bizonytalansági tényezőtől, az éremlapka homorú formája (*scodellato*) ezt a darabot a velencei verdéhez sorolja.

⁶² A javított formában megjelent cikk fordítása és javítása a PPKE-BTK-KUT-23 és a PPKE BTK Mester és Tanítvány Kiválósági Program, valamint a HUN-REN BTK MÓK 2022–2026 számú projekt keretében valósult meg.

Itáliai érmek a magyar sírokban. Az első 3 oszlop Kovács 1989 nyomán

LÉLET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
I	1	1	Aldebrő 1962 (Heves, HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
I	1	2	Aldebrő 1962 (Heves, HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
II	1	3	Almásnézmély 1877 (Komárom, HU)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
II	1	4	Almásnézmély 1877 (Komárom, HU)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
V	1	10	Bakonyszombathely (Magyaroszombathely) 1912 (Komárom, HU) (C255)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
V	1	14	Bakonyszombathely (Magyaroszombathely) 1912 (Komárom, HU) (C255)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
V	1	15	Bakonyszombathely (Magyaroszombathely) 1912 (Komárom, HU) (C255)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
VII	1	19	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	rajz	-
VII	1	20	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
VII	1	21	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó	Milánó	fénykép	-
VII	1	22	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó	Milánó	rajz	-
VII	1	23	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
VII	1	24	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó	Velence	rajz	Nagyon hasonló a Gianazza és van Herwijnen által publikált darabhoz (in press).
VII	2	25	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	rajz	-
VII	2	26	Bátorove Kosihy (Bátorkeszi-Papajtó) 1957 (Komárom, SK) (C263)	Arles-i Hugó (?)	Velence	rajz	?
XX	3	58	Budapest-Pestlőrinc 1929 (HU)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
XXI	3	59	Budapest-Testvérhegy n.d. HU)	I. Berengár, császár	Verona (?)	fénykép	BERENIKARIVS I (?)
XXVII	3	68	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	I. Berengár, császár	Milánó	rajz	-
XXVII	3	69	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	rajz	-

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
XXVII	3	70	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	I. Berengár, császár (?)	Verona (?)	rajz	BERENIKARIVS I (?)
XXVII	3	72	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	Arles-i Hugó	Véence	rajz	-
XXVII	3	73	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	Arles-i Hugó	Véence	rajz	-
XXVII	3	74	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	Arles-i Hugó	Véence	rajz	-
XXVII	4	75	Csorna 1888 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C241)	Arles-i Hugó	Véence	rajz	-
XLb	4	93	Győr 1902 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C265)	Arles-i Hugó	Véence	rajz	-
XLb	4	94	Győr 1902 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C265)	Arles-i Hugó	Milánó	fénykép	-
XLb	4	95	Győr 1902 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C265)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
XLb	4	96	Győr 1902 (Győr-Moson-Sopron, HU) (C265)	Arles-i Hugó	Milánó	fénykép	-
XLIVf	4	106	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	I. Berengár, cím nélkül	Véence	fénykép	-
XLIVf	5	107	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	I. Berengár, cím nélkül	Véence	fénykép	-
XLIVf	5	108	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	Arles-i Hugó	Véence	fénykép	-
XLIVf	5	109	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	Arles-i Hugó	Véence	fénykép	-
XLIVf	5	110	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	Arles-i Hugó	Véence	fénykép	-
XLIVg	5	111	Halimba 1955 (Veszprém, HU) (C242)	Arles-i Hugó	Véence	fénykép	-
XLIX	5	119	Kál 1966–67 (Heves, HU)	I. Berengár, bizonytalan cím	Véence	fénykép	-
L	5	120	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU) (C229)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	-
L	5	121	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU) (C229)	I. Berengár, király (?)	Milánó	rajz	-
L	5	122	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU) (C229)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	-
LIIa	5	124 (1.)	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	I. Berengár, király (?)	Véence	rajz	-
LIIa	5	124 (2.)	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	I. Berengár, bizonytalan cím	Verona (?)	fénykép	[...]NKARIV[...], tehát mint császár?
LIIa	5	125	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	I. Berengár, cím nélkül	Véence	fénykép	-
LIIa	5	126	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	I. Berengár, cím nélkül	Véence	fénykép	-
LIIa	5	127	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	I. Berengár, bizonytalan cím	Verona (?)	fénykép	Ugyanaz a stílus, amellyel rendszerint a BERENIKARIUS köriratú érméken szokott előfordulni
LIIa	5	128	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	fénykép	-

LÉLET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
LIIa	6	129	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	fénykép -	
LIIa	6	130	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	131	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	132	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	133	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	134	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	135	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Pavia	fénykép -	
LIIa	6	136	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép -	
LIIa	6	137	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép -	
LIIa	6	138	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép -	
LIIa	6	139	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép -	
LIIa	6	140	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	fénykép -	
LIIIa	6	146	Kenézlő 1913 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) (C251)	II. (Burgundi) Rudolf	Pavia	fénykép -	
LVI	7	165	Kiskunfőlegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép -	
LVI	7	166	Kiskunfőlegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, császár	Vérona (?)	fénykép	BERENIKARIVS I[MPI] (?)
LVI	7	167	Kiskunfőlegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép -	
LVI	7	168	Kiskunfőlegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép -	

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
LVI	7	169	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
LVI	7	170	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
LVI	8	193	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	II. (Burgundi) Rudolf	Pavia	fénykép	-
LVI	8	194	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	II. (Burgundi) Rudolf	Pavia	fénykép	-
LVI	8	195	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	II. (Burgundi) Rudolf	Pavia	fénykép	-
LVI	8	196	Kiskunfélegyháza 1970 (Bács-Kiskun, HU) (C236)	II. (Burgundi) Rudolf	Pavia	fénykép	-
LXI	8	202	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, király	Milánó	fénykép	-
LXI	8	203	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, király	Milánó	fénykép	-
LXI	8	204	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
LXI	8	205	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, bizonytalan cím	Velence	fénykép	-
LXI	9	206	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, bizonytalan cím	Milánó	fénykép	Valószínűleg egy korai kibocsátás, mivel rokonságot mutat Lambert darabjaival (vékony kereszt hosszú szárákkal az előlapon, nagy „O” betű a hátlapi Religio köriratban)
LXI	9	207	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, király	Velence	fénykép	-
LXI	9	208	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus templommal és XPISTIANA RELIGIO körirattal
LXI	9	209	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
LXI	9	210	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
LXI	9	211	Ladánybene (Benepuszta) 1834 (Bács-Kiskun, HU) (C215)	(?)	Milánó	fénykép	Talán I. Berengár

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
LXIV	9	223	Mindszent 1936 (Csongrád, HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXIV	9	224	Mindszent 1936 (Csongrád, HU)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Milánó	fénykép	-
LXVI	9	227	Mór 1960-62 (Fejér, HU)	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	rajz	-
LXVI	9	228	Mór 1960-62 (Fejér, HU)	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	rajz	-
LXVI	9	229	Mór 1960-62 (Fejér, HU)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	rajz	-
LXIX	10	233	Nagyszokoly 1961 (Tolna, HU) (C243)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXIX	10	234	Nagyszokoly 1961 (Tolna, HU) (C243)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXIX	10	235	Nagyszokoly 1961 (Tolna, HU) (C243)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXIX	10	236	Nagyszokoly 1961 (Tolna, HU) (C243)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXXI	10	238	Nagyvázsony 1903 (Veszprém, HU) (C244)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
LXXI	10	239	Nagyvázsony 1903 (Veszprém, HU) (C244)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
LXXI	10	240	Nagyvázsony 1903 (Veszprém, HU) (C244)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
LXXI	10	241	Nagyvázsony 1903 (Veszprém, HU) (C244)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
LXXI	10	242	Nagyvázsony 1903 (Veszprém, HU) (C244)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXXII	10	245	Nádudvar 1957 (Hajdú-Bihar, HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
LXXII	10	246	Nádudvar 1957 (Hajdú-Bihar, HU)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
LXXIV	10	249	Zemianska Olča 1870-1880 (Komárom, SK)?	I. Berengár, császár (?)	Pavia	fénykép	-
LXXXII	10	256	Orosháza 1966 (Békes, HU)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
LXXXIII	10	258	Orosháza 1966 (Békes, HU)	I. Berengár, király (?)	Velence	fénykép	D/ [...]MP (?)
LXXXIV	10	259	Orșova n.d. (Mehedinți, Romania)	(?)	Velence	fénykép	-
XCII	11	272	Piliny 1871 (Nógrád, HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
XCIIb	11	274	Piliny 1871 (Nógrád, HU)	I. Berengár, bizonytalan cím	Pavia	fénykép	Császárként (?)
XCIIb	11	275	Piliny 1871 (Nógrád, HU)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
XCVI	11	281	Rétközberencs 1957 (Szabolcs-Szatmár-Bereg, HU)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus D/ BEREN-GARIVX R/ [...]APIA CIVITA köirattal
XCVI	11	282	Rétközberencs 1957 (Szabolcs-Szatmár-Bereg, HU)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus templommal és XPISTIANA RELIGIO köirattal
C	12	303	Sóshartyán 1967-68 (Nógrád, HU)	Arles-i Hugó (?)	Velence	fénykép	-
CI	12	304	Szabadbattyán 1927 (Fejér, HU) (C252)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
CI	12	305	Szabadbattyán 1927 (Fejér, HU) (C252)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
CI	12	306	Szabadbattyán 1927 (Fejér, HU) (C252)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
CII	12	307	Szabadegyháza 1965-6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, bizonytalan cím	Velence	fénykép	-

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
CII	12	308	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	(?)	Velence	fénykép	-
CII	12	309	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	(?)	Velence	fénykép	-
CII	12	310	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	12	311	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	12	312	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	12	313	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, bizonytalan cím	Velence	fénykép	-
CII	12	314	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	12	315	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	12	316	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, király (?)	Velence	fénykép	-
CII	12	317	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
CII	13	318	Szabadegyháza 1965–6 (Fejér, HU) (C230)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
CIII	13	319	Szakáld 1967 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU)	(?)	(?)	fénykép	-
CIII	13	320	Szakáld 1967 (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU)	(?)	(?)	fénykép	-
CIV	13	321	Szalkszentmárton 1961 (Bács-Kiskun, HU)	I. Berengár, bizonytalan cím	Velence	fénykép	-
CVII	13	324	Szeged-Óthalom 1859 (Csongrád, HU)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus templommal és XPISTIANA RELIGIO körirattal
CX	13	327	Szekszárd n.d. (Tolna, HU) (C245)	I. Berengár, császár (?)	Milánó	fénykép	-
CX	13	328	Szekszárd n.d. (Tolna, HU) (C245)	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	-
CX	13	329	Szekszárd n.d. (Tolna, HU) (C245)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
CX	13	330	Szekszárd n.d. (Tolna, HU) (C245)	(?)	Velence	fénykép	Arles-i Hugó és II. Berengár késői kibocsátása
CX	13	331	Szekszárd n.d. (Tolna, HU) (C245)	(?)	Milánó	fénykép	-
CXIVa	13	335	Sered' 1952–58 (Galánta, SK)	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	336	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	337	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	338	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	339	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	340	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVb	13	341	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde aus 1955”	Arles-i Hugó	Velence	rajz	-
CXIVc	14	347	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde – später erworbenene Münzen”	II. (Burgundi) Rudolf	Milánó	fénykép	-
CXIVc	14	348	Sered' (Galánta, SK) „Streufoonde – später erworbenene Münzen”	II. Lothár	Verona	fénykép	-

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Leelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
CXIVc	14	349	Sered' (Galánta, SK) „Streufunde – spätere erworbenene Münzen”	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
CXVa	14	350	Sered' 1954-55 (Galánta, SK)	I. Berengár, király	Velece (?)	fénykép	Hasonló típus, mint a BERENI-KARIVS köriratú érmék, de itt „K” helyett „C” betűvel
CXVb	14	352	Sered' 1954-55 (Galánta, SK)	Arles-i Hugó	Velece	rajz	-
CXIX	14	358	Szigetmonostor n.d. (Pest, HU)?	(?)	Velece	fénykép	Arles-i Hugó és II. Berengár késői kibocsátása
CXIX	14	359	Szigetmonostor n.d. (Pest, HU)?	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
CXXIa	14	364	Szob 1964-67 (Pest, HU)	Arles-i Hugó és II. Lothár (?)	Pavia	fénykép	-
CXXIb	14	365	Szob 1964-67 (Pest, HU)	Arles-i Hugó és II. Lothár (?)	Pavia	fénykép	-
CXXII	15	367	Szolnok n.d. (Jász-Nagykun-Szolnok, HU)?	(?)	Milánó	fénykép	Talán I. Berengár
CXXIX	15	377	Tiszaeszlár I. 1945 (Szabolcs-Szatmár, HU) (C269)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
CXXXa	15	378	Tiszaeszlár II. 1947 (Szabolcs-Szatmár, HU) (C270)	Arles-i Hugó	Velece	fénykép	-
CXXXa	15	379	Tiszaeszlár II. 1947 (Szabolcs-Szatmár, HU) (C270)	Arles-i Hugó	Velece	fénykép	-
CXXXa	15	380	Tiszaeszlár II. 1947 (Szabolcs-Szatmár, HU) (C270)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
CXXXa	15	381	Tiszaeszlár II. 1947 (Szabolcs-Szatmár, HU) (C270)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
CXXXIIIa	15	392	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
CXXXIIIa	15	393	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
CXXXIIIa	15	394	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
CXXXIIIa	15	395	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
CXXXIIIa	16	396	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	Arles-i Hugó	Velece	fénykép	-
CXXXIIIa	16	397	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	Arles-i Hugó	Velece	fénykép	-
CXXXIIIa	16	398	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	(?)	Velece	fénykép	-
CXXXIIIc	16	400	Tiszanána 1960 (Heves, HU) (C246)	Arles-i Hugó	Velece	fénykép	-
CXXXVII	16	414	Újfehértó 1912 (Szabolcs-Szatmár-Bereg, HU)	(?)	(?)	fénykép	-
CXXXIX	16	416	Vasasszonyfa n.d (Vás, HU)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
CXL	16	417	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	I. Miklós és II. Lajos	Rome	fénykép	-

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
CXL	16	421	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
CXL	16	422	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	I. Berengár, király	Milánó	fénykép	-
CXL	16	423	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	Arles-i Hugó (?)	Velence	fénykép	-
CXL	16	426	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	III. Szergiusz	Róma	fénykép	-
CXL	16	427	Vereb 1853 (Fejér, HU) (C231)	X. János és I. Berengár	Róma	fénykép	-
CXLIV	16	434	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	16	435	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	16	436	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	16	437	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	17	438	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Milánó	rajz	-
CXLIV	17	439	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	17	440	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	II. Lothár	Verona	rajz	-
CXLIV	17	441	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	Arles-i Hugó és II. Lothár	Milánó	rajz	-
CXLIV	17	442	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	(?)	(?)	rajz	-
CXLIV	17	443	Červeník (Vágvörösvár) 1955 (Tmava, SK) (C264)	(?)	(?)	rajz	-
1004	25	1004	Kaposvár (Somogy, HU)?	I. Berengár, király (?)	Milánó	fénykép	-
1005	25	1005	Kaposvár (Somogy, HU)?	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
1025	25	1025	Veszprém megye (HU)	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
1027	25	1027	Veszprém megye (HU)	II. Lothár	Verona	fénykép	-
1049	26	1049	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU)?	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus templommal és XPISTIANA RELIGIO körirattal
1050	26	1050	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU)?	I. Berengár, király	Pavia	fénykép	Publikálatlan típus templommal és XPISTIANA RELIGIO körirattal
1051	26	1051	Kecel 1912 (Bács-Kiskun, HU)?	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	Késői kibocsátás, nagyon hasonló II. Berengár darabjaihoz
Coupland 219	-	1	Gnadendorf 2000	I. Berengár, király	Verona (?)	fénykép	BERENEKARIVS REX
Coupland 219	-	2	Gnadendorf 2000	(?)	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	3	Gnadendorf 2000	(?)	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	4	Gnadendorf 2000	Arles-i Hugó (?)	Velence (?)	fénykép	-
Coupland 219	-	5	Gnadendorf 2000	III. (Vak) Lajos (?)	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	6	Gnadendorf 2000	III. (Vak) Lajos	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	7	Gnadendorf 2000	I. Berengár, király	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	8	Gnadendorf 2000	I. Berengár, király	(?)	fénykép	-

LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelethely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
Coupland 219	-	9	Gnadendorf 2000	I. Berengár, király (?)	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	10	Gnadendorf 2000	I. Berengár, bizonytalan cím (?)	(?)	fénykép	-
Coupland 219	-	11	Gnadendorf 2000	I. Berengár, bizonytalan cím (?)	(?)	fénykép	Hahn olvasata BERENCARIVS, de a BERENCARIVS R szintén lehetséges
Coupland 228	-	1	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	2	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	3	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	4	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	5	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	6	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	7	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	8	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	9	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	10	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	11	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	12	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	13	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	14	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	15	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	16	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	17	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	18	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	19	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	20	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, császár	Pavia	rajz	-
Coupland 228	-	21	Karos-Eperjesszög I 1886, 15. sír	I. Berengár, király	Pavia	rajz	-
Coupland 267	-	E1 (1)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó	Verence	fénykép	-
Coupland 267	-	E2 (2)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E3 (3)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó, egyedül vagy II. Lothárral	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E4 (4)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó	Verence	fénykép	-
Coupland 267	-	E5 (5)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár	Milánó	fénykép	-
Coupland 267	-	E6 (6)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár	Milánó	fénykép	-
Coupland 267	-	E7 (7)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár	Milánó	fénykép	-

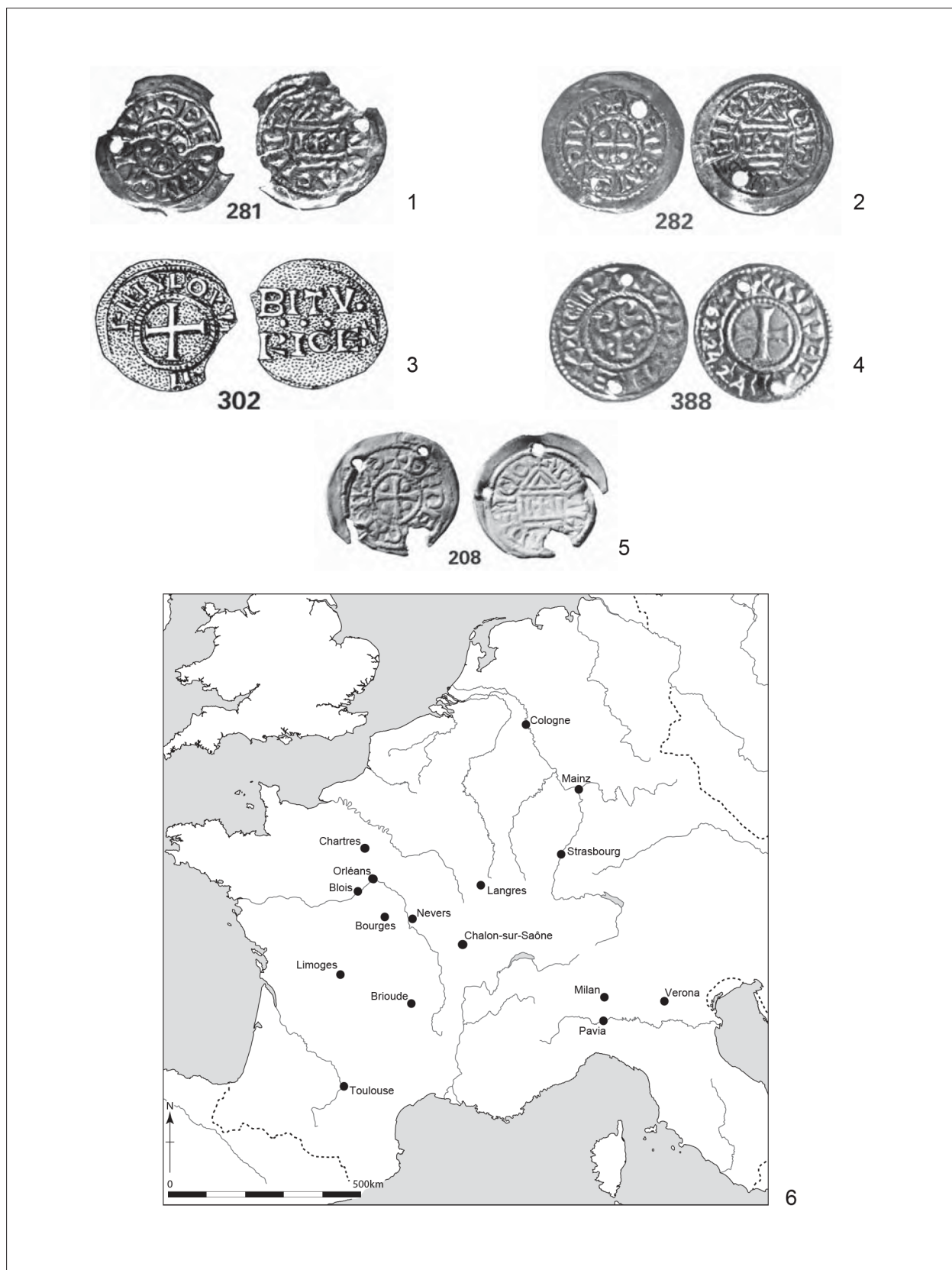
LELET SORSZÁMA	Tábla	Érme	Lelőhely	Kibocsátó	Verde	Illusztráció	Megjegyzés
Coupland 267	-	E8 (8)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E9 (9)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E10 (10)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó és II. Lothár (?)	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E11 (11)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E12 (12)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	II. Lothár (?)	Pavia	fénykép	-
Coupland 267	-	E13 (13)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Coupland 267	-	E14	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Coupland 267	-	E17 (15)	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Coupland 267	-	E18	Kiskundorozsma-Hosszúhát 1999	(?)	(?)	fénykép	-
Coupland 268	-	1	Levice-Géňa 2005	Arles-i Hugó és II. Lothár (?)	Pavia	fénykép / rajz	-
Coupland 268	-	2	Levice-Géňa 2005	Arles-i Hugó és II. Lothár	Pavia	fénykép / rajz	-
Coupland 268	-	3	Levice-Géňa 2005	Arles-i Hugó és II. Lothár	Milánó	fénykép / rajz	-
Coupland 268	-	4	Levice-Géňa 2005	II. Lothár	Milánó	fénykép / rajz	-
Coupland 240	-	1	Aspres-lés-Corps	I. Berengár, cím nélkül	Velence	fénykép	-
Coupland 240	-	2	Aspres-lés-Corps	I. Berengár, császár	Velence	fénykép	-
Coupland 240	-	3	Aspres-lés-Corps	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
Coupland 240	-	4	Aspres-lés-Corps	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Coupland 240	-	5	Aspres-lés-Corps	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Coupland 240	-	6	Aspres-lés-Corps	Arles-i Hugó	Velence	fénykép	-
Szeged-Öthalom	-	1	Szeged-Öthalom	I. Berengár, császár	Pavia	fénykép	-
Szeged-Öthalom	-	2	Szeged-Öthalom	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
Szeged-Öthalom	-	3	Szeged-Öthalom	I. Berengár, császár	Milánó	fénykép	-
Szeged-Öthalom	-	4	Szeged-Öthalom	I. Berengár, király	Milánó	fénykép	-
Szeged-Öthalom	-	5	Szeged-Öthalom	I. Berengár, király	Velence (?)	fénykép	-

BIBLIOGRÁFIA

- ARCHIBALD 1992: Archibald, M.: Dating Cuerdale: the evidence of the coins. In: *Viking Treasure from the North West: The Cuerdale Hoard in its Context*. Ed.: Graham-Campbell, J. Liverpool 1992, 15–20.
- ARMSTRONG 1998: Armstrong, S.: Carolingian Coin Hoards and the Impact of the Viking Raids in the Ninth Century. *Numismatic Chronicle* 158 (1998) 131–164.
- BAKAY 1999: Bakay, K.: ‘Hungary’. In: *The New Cambridge Medieval History* 3. Ed.: Reuter, T. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521364478.022>
- BENDE–LÖRINCZY–TÜRK 2002: Bende L. – Lörinczy G. – Türk A.: Honfoglalás kori temetkezés Kiskundorozsma-Hosszúhát-Halomról (Eine landnahmezeitliche Bestattung von Kiskundorozsma-Hosszúhát-Hügel). *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 8 (2002) 351–402.
- BÍRÓ–LANGÓ 2013: Bíró, Gy. – Langó, P.: „Deo odibilis gens Hungarorum“ oder „auxilium Domini“ – Die Ungarn und die christliche Welt im 10. Jahrhundert. In: *Rauben, Plündern, Morden*. Hrsg.: Heinrich-Tamáska, O. Hamburg 2013, 265–335.
- COGNASSO 2002: Cognasso, F.: *Storia di Torino*. Florence 2002.
- COUPLAND 2006: Coupland, S.: Between the devil and the deep blue sea: hoards in ninth century Frisia. In: *Coinage and History in the North Sea World, c. 500–1250*. Eds.: Williams, G. – Cook, B. Leiden 2006, 241–266.
- COUPLAND 2011: Coupland, S.: A checklist of Carolingian coin hoards 751–987. *Numismatic Chronicle* 171 (2011) 203–256.
- COUPLAND 2011a: Coupland, S.: Raiders, traders, worshippers and settlers: the Continental perspective. In: *Silver Economies, Monetisation and Society in Scandinavia, AD 800–1100*. Eds. Graham-Campbell, J. – Sindbæk, S. M. – Williams, G. Aarhus 2011, 113–131.
- COUPLAND 2014: Coupland, S.: A supplement to the checklist of Carolingian coin hoards. *Numismatic Chronicle* 174 (2014) 213–222.
- COUPLAND 2014a: Coupland, S.: The use of coin in the Carolingian empire in the ninth century. In: *Early Medieval Monetary History – Studies in Memory of Mark Blackburn*. Eds.: Allen, M. R. – Naismith, R. – Screen, E. Aldershot 2014, 257–293.
- CRINON–DESFRETIER–DHÉNIN 1996: Crinon, P. J. – Desfretier, C. – Dhénin, M.: La série au temple (denier, obole, pite) frappée à Lons-le-Saunier à partir de la fin du XIe siècle. *Bulletin de la Société française de numismatique* 51 (1996) 137–143.
- DEPEYROT 2008: Depeyrot, G.: *Le Numeraire carolingien: corpus des monnaies*. Wetteren 2008.
- DHÉNIN 1999: Dhénin, M.: A propos du denier de Paris de Louis V (986–987). *Bulletin de la Société française de numismatique* 54 (1999) 184–185.
- DUMAS 1981: Dumas, Fr.: Grâce aux découvertes de Čakajovice (Slovaquie), un complément au monnayage de Raoul, roi de France. *Revue numismatique, Sixth Series* 23 (1981) 101–106.
- DUMAS-DUBOURG 1971: Dumas-Dubourg, Fr.: *Le Trésor de Fécamp et le monnayage en Francie occidentale pendant la seconde moitié du Xe siècle*. Paris 1971.
- FASOLI 1945: Fasoli, G.: *Le incursioni ungare in Europa nel sec. X*. Florence 1945.
- FUSCONI 2012: Fusconi, G.: *Gli Antiquiores romani. Le monete coniate dalla zecca di Roma da Adriano I (772–795) a Benedetto VII (975–983)*. Pavia 2012.
- GALSTER 1951: Galster, G.: Karolingiske mønter fundne i Danmark. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1951, 28–40.

- GARIEL 1884: Gariel, E.: *Les monnaies royales de France sous la race carolingienne* 1–2. Strasbourg 1883–1884.
- GIANAZZA 2013: Gianazza, L.: La collezione di monete di Vittorio Emanuele III. La zecca di Milano. Da Ludovico II a Berengario II e Adalberto (855–961). *Bollettino di Numismatica online – Materiali* 10 (October 2013).
- GIANAZZA–VAN HERWIJNEN 2016: Gianazza, L. – van Herwijnen, A.: Un denaro inedito a nome di Ugo di Arles “imperatore”. *Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini* 117 (2016) 55–70.
- GRIERSON–BLACKBURN 1986: Grierson, P. – Blackburn, M.: *Medieval European Coinage* 1. *The Early Middle Ages (5th–10th centuries)*. Cambridge 1986.
- HAERTLE 1997: Haertle, C. M.: *Karolingische Münzfunde aus dem 9. Jahrhundert* 1–2. Cologne–Weimar–Vienna 1997.
- HAHN 2006: Hahn, W.: Die Münzen. In: *Das frühungarische Reitergrab von Gnadendorf (Niederösterreich)*. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 64. Hrsg.: Daim, F. – Laueremann, E. Mainz 2006, 99–106.
- HUNKA–TAKÁCS 2002: Hunka, J. – Takács, M.: Francúzská strieborná minca zo začiatku 10. stor. z Mostovej. *Slovenská Numizmatika* 16 (2002) 190–192.
- HUSZÁR 1955: Huszár, L.: Das Münzmaterial in den Funden der Völkerwanderungszeit im mittleren Donau-becken. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 5 (1955) 61–109.
- KOVÁCS 1989: Kovács, L.: *Münzen aus der Ungarischen Landnahmezeit. Archäologische Untersuchung der arabischen, byzantinischen, westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts*. Fontes Archaeologia Hungaricae 19. Budapest 1989.
- KUCEROVSKÁ 1979: KucEROVSKÁ, T.: Die Zahlungsmittel in Mähren im 9. und 10. Jahrhundert. In: *Rapports du IIIe Congrès international d’archéologie slave*. Ed.: Chropovský, B. Bratislava 1979, 211–229.
- LAFaurIE 1965: Lafaurie, J.: Deux trésors monétaires carolingiens: Saumeray (Eure-et-Loir), Rennes (Ille-et-Vilaine). *Revue numismatique, Sixth Series* 7 (1965) 262–305.
- METCALF 1988: Metcalf, D. M.: North Italian coinage carried across the Alps. The Ostrogothic and Carolingian evidence compared. *Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini* 90 (1988) 449–456.
- MONTICOLO 1890: Monticolo, G. (ed.): *Cronache veneziane antichissime* 1. *Fonti per la storia d’Italia* 9. Rome 1890.
- MORRISON–GRUNTHAL 1967: Morrison, K. F. – Grunthal, H.: *Carolingian Coinage*. American Numismatic Society Numismatic Notes and Monographs 158. New York 1967.
- MOUILLEBOUCHE 2006: Mouillebouche, H.: Les Hongrois en Bourgogne: le succès d’un mythe historiographique. *Annales de Bourgogne* 78:2 (2006) 126–168.
- NEVIZÁNSKY 2008: Nevizánsky, G.: Aktuálne problémy výskumu pamiatok staromaďarského etnika na území dnešného Slovenska. In: *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jeho význam pre vývoj stredného Podunajska*. Ed.: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. Bratislava 2008, 265–278.
- NEVIZÁNSKY–HUNKA 2007: Nevizánsky, G. – Hunka, J.: Talianske mince zo staromaďarského jazdeckého pohrebiska v Leviciach-Géni. *Slovenska Numizmatika* 18 (2007) 247–251.
- OVERBECK–BIERBRAUER 1979: Overbeck, B. – Bierbrauer, K.: Der Schatzfund von Ilanz 1811. *Archäologie der Schweiz* 2 (1979) 119–125.
- ROSENWEIN 1996: Rosenwein, B. H.: The Family Politics of Berengar I, King of Italy (888–924). *Speculum* 71:2 (1996) 247–289.
- SANAHUJA-ANGUERA 2006: Sanahuja-Anguera, X.: La moneda de Barcelona al segle X, segons les troballes Espanya-1 i Espanya-2 (925). *Acta Numismatica* 36 (2006) 79–113.

- SARAH 2014: Sarah, G.: Le trésor d'Aspres-lès-Corps (Hautes-Alpes): des monnaies italiennes dans la tombe d'un cavalier hongrois du début du Xe siècle. *Bulletin de la Société française de numismatique* 69:6 (2014) 151–161.
- SCHULZE 1984: Schulze, M.: Das ungarische Kriegergrab von Aspres-lès-Corps. Untersuchungen zu den Ungarneinfällen nach Mittel-, West- und Südeuropa (899–955 n. Chr.) mit einem Exkurs: Zur Münzchronologie altungarischer Gräber. *Jahrbuch des Römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz* 31 (1984) 473–514.
- SKOVMAND 1942: Skovmand, R.: De danske Skattefund fra Vikingetiden og den ældste Middelalder indtil omkring 1150. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1942, 5–275.
- ZÄCH 2001: Zäch, B.: *Kanton St. Gallen 1. Mittelalterliche und neuzeitliche Münzfunde*. Inventar der Fundmünzen der Schweiz 6. Bern 2001.

1. kép. 1–2: Kovács 1989, nos. 281–282; 3: Kovács 1989, no. 302; 4: Kovács 1989, no. 388; 5: Kovács 1989, no. 208; 6: A magyar sírokban talált frank pénzek verdehelyei

2. kép. Szeged-Öthalom, V. homokbánya, 187. sír

29th Conference of Young Scholars
on the Migration Period

Budapest, November 15–16, 2019

